

JEDAN POGLED U JUGOKOMUNISTIČKU PROŠLOST (3)

JOSIP FRANULIĆ
G D I N J

UDK 272.5
Izvorni-znanstveni rad

Na temelju arhivske građe i objelodanjenih izvora, Auktor analizira stanje Katoličke crkve i svećenika na području Hvarske biskupije u vremenu od stvaranja Kraljevine Jugoslavije do sloma komunizma i raspada Jugoslavije 1990. godine.

Prvi je dio ove studije objelodanjem u "Službi Božjoj", br. 4/1992, 237-280; drugi u br. 1/1993, 98-135.

U ovom broju Auktor analizira kritički stav prema bezbožnom komunističkom sustavu don Iva Lozića, dugogodišnjeg župnika hvarskih župa Gdinj i Bogomolje. Mnogi će svećenici na njegovu primjeru prepoznati i svoju situaciju koja je bila identična ili slična.

7. Kritički pristup don Iva Lozića (1935.-1990.) bezbožnom sustavu

Kad se kaže da je u jugokomunističkom razdoblju Crkva u Hrvata bila jedina ustanova koja se nije pokorila tomu bezbožnom sustavu,¹⁶⁸ onda se tu u prvom redu misli na njezino svećenstvo. Što se pak tiče svjetovnjaka, koji su po krštenju također članovi Crkve, u 4. smo poglavlju promotrili njihovo (čast iznimkama!) kompromisno i oportunističko vladanje u dotičnom razdoblju. Kako se hrvatsko svećenstvo, u najvećemu svojem dijelu, kritički postavljalo prema protuvjerskom i protunarodnom režimu, osvjetliti ćemo na primjeru svećenika hvarske biskupije don Iva Lozića.

U već spominjanoj mojoj studiji o Loziću¹⁶⁹ obrađeno je njegovo službovanje u hvarskim župama Gdinj i Bogomolje (1968.-1978.). U ovo poglavlje - koje će prikazivati Lozićevo župnikovanje u njegovoj zadnjoj župi Vrboska na Hvaru (1978.-1990.) - spada i tematika, u dotičnoj studiji obuhvaćena podnaslovom: "*Branitelj crkvenih prava i vjerskih sloboda*".

Sažeti prikaz vjerskog života vrbovačke župe imamo u dvama Lozićevim pozdravnim govorima, u prigodi biskupskog pohoda Vrboskoj

168. "Glavni nositelj otpora svim unitarističkim režimima bila je hrvatska Katolička crkva, koja se zato i tretirala samo kao objekt mržnje." Usp. MUŽIĆ, n. dj., 5.

169. Kao u bilj. 45.

1983. i 1987. g. Nakon što je izjavio kako dotična župa nije više ona negdašnja ni brojem vjernika ni milosnim svjedočkim životom, navodi tomu uzrok: "Crkva u Vrboskoj u poratnim godinama našla se pod snažnim pritiskom Crkvi stranih, štoviše protivnih, ideja i ideologija, koje su - zahvaljujući okolnostima - našle upravo na ovom području pogodno tlo za svoj razvoj i jaki utjecaj". Ipak naglašava da slika vrbovačke Crkve nije tako crna, kako bi se na prvi pogled moglo reći i kako neki neupućeni krivo prosuđuju. Vjernička manjina daje dobre nade za vrbovačku Crkvu, usprkos jaku pritisku s protivne strane. Na toj je strani, kaže Lozić, zapravo većina, koja se sastoji od vjerski indiferentnih do onih izrazito protivnika Crkve: "Postoji oštra granica vjernika i onih koji to nisu, a što nije problem u okolnim župama."

Uza sve to, primjećuje se kako se iz godine u godinu - izjavljuje Lozić 1987. g. - sve veći broj muškaraca i žena vjernika sve više angažira na području crkvenog života. Na župnikov poziv spremno se i velikodušno odzivlju na različite akcije liturgijske, materijalne i karitativne naravi. Posebno je uočljivo, što objektivan promatrač ne može previdjeti, kako se grupa mlađih ljudi - mladih roditelja, mladića i djevojaka - uglavnom školovanih i s titulama, bori "da bi kroz razne oblike sačuvala ne samo etnički nego crkveni i vjernički identitet Vrboske". Uz mnoge njihove izražaje odanosti župskoj zajednici, valja spomenuti kako je zasluga tih mladih što su, uz pomoć crkovinara i pjevača, uspjeli da se u toj maloj župi (po Loziću ne većoj od 300 vjernika na 500 stanovnika) riješi do tada mučan i bolan problem. Angažirali su, naime, križonoše u tradicionalnoj noćnoj procesiji od Velikog četvrtka na Veliki petak čak za sljedećih 20 godina.¹⁷⁰

U svojim pozdravnim govorima, upućenima biskupu u prigodi pohoda vrbovačkoj župi, Lozić se pokazuje ne samo kao bogoljub nego i kao domoljub. Naglašava angažman mladih također i na području očuvanja nacionalne svijesti u župi. Kad izražava želju i molitvu da Duh Sveti u svoj punini siđe, rasvjetljuje i jača mlade, osobito križmanike, naglašava kako se na njima "gradi budućnost Crkve i hrvatskog naroda u koji je i ova vrbovačka Crkva utkana".

Makar se cjelokupna Lozićeva dušobrižnička djelatnost u Vrboskoj (prije toga također u Gdinju i Bogomolju) odlikovala neskrivenom kri-

170. Kao u bilj. 159. Problem je bio u tomu što su ljudi izbjegavali biti križonoše u dotičnoj procesiji iz straha i obzira prema mjesnim komunistima.

tičnošću prema bezbožnom sustavu, ona je posebno došla do izražaja u proljeće 1984.g. Te je, naime, godine na Veliki četvrtak uvečer održao zapažen govor križonoši, koji je po okolnim mjestima nosio križ u tradicionalnoj noćnoj procesiji.

Govor je započeo tvrdnjom kako večeras ispraćamo jednu "štafetu". Ako "štafeta" označava jednu ideju i znak je koji se prenosi,¹⁷¹ rekao je Lozić, onda je Križ jedna izvrsna štafeta, koju čovječanstvo prenosi već gotovo dva tisućljeća, a u ovom se kraju, na jedan posebno dirljiv način, prenosi cijelu noć oko pet stotina godina. Budući da štafeta u sebi uključuje jednu ideju ili poruku, onda je to Križ - ta naša štafeta, koja nas je svojom snagom večeras okupila. Ona također prenosi i označava ideju - bratstva, jedinstva i čovječstva: *"Bratstva i jedinstva među ljudima, ali ne političkog, ratom rođenog i silom čuvanog bratstva, nego poruka je njezina bratstvo i jedinstvo što je začeto u Božjem očinstvu, a koje se potvrđeno smrću Božjeg Sina na križu i njegovano ljubavlju Isusa Krista, otkupitelja i spasitelja."*

Iz toga govora još vrijedi spomenuti odlomak, u kojemu je naveo kako nijedan nastavnik ili ravnatelj nije naredio da školska djeca večeras dođu na ispraćaj te "štafete" (=križa). Tu je nazočan velik broj intelektualaca, mlađih i starijih. Njihov dolazak nije uvjetovala nikoja politika ni sila: *"Oni večeras misle svojom glavom i zato su ovdje."*

Jedan od slušatelja samoinicijativno je, za spomen na ispraćaj dotične procesije, snimao Lozićev govor na svojem kazetofonu. Tek poslije, kad su određene osobe na jeftin način htjele steći političke poene, potencirajući navodnu Lozićevu krivnju i inkriminirajući njegove riječi, ta je audio-kazeta postala *corpus delicti* i dospjela u hvarsku Policijsku stanicu (onodobni SUP).

Navedeni Lozićev istup mjesecima je bila jedna od glavnih tema razgovora na otoku Hvaru. Po mjestima su političari sazivali delegate masovne organizacije zvane Socijalistički savez, da bi s njima prodiskutirali Lozićev nastup. Moglo se, međutim, čuti kako je Lozićev slučaj bio tek neka vrsta odskočne daske za pretresanje cjelokupnog djelovanja Crkve na Hvaru. Sam Lozić bio je pozvan na razgovor u hvarsku Policijsku stanicu, a biskup

171. Štafeta - preteča današnje pošte - ima svoje početke u doba perzijskoga kralja Kira, dok su jugokomunisti, držeći da povijest počinje s njima, pod štafetom mislili isključivo na Titovu tzv. štafetu mladosti.

i generalni vikar imali su u hvarskoj Općini duži razgovor glede toga slučaja. Hvarski suvlastodršci namjeravali pokrenuti kazneni postupak protiv Lozića. Mjerodavna viša instanca u Splitu odgovorila im je kako za to nema temelja i odredila da se Lozić samo ispriča svojim slušateljima, čime bi se dotični slučaj stavio *ad acta*. Lozić se nije ispričao, jer bi time priznao krivnju, koje u dotičnom slučaju nije ni bilo.¹⁷²

Na već spomenutim sastancima političara s delegatima tzv. Mjesnih konferencija SSRNH, ciklostilizirani materijal za diskusiju sadržavao je dio Lozićeva govora i opsežan komenatar vlastodržaca onodobne vladajuće ideologije, koji donosimo u sažetku.¹⁷³

Lozićev istup okvalificiran je kao primjer klerikalističkog ponašanja, kojim je vjernike izazivao i vrijeđao. Izjednačio je štafetu mladosti, "koja je upravo u to vrijeme nošena tisućama mladih ruku, kroz koju je izražavana odanost i vjernost svih naših naroda i narodnosti Titovu putu, bratstvu i jedinstvu naših naroda", s križem, tj. štafetom vjernika. Time je "grubo atakirao na bratstvo i jedinstvo naših naroda krvlju stečenog, jednu od najdragocjenijih tekovina socijalističke revolucije". Tematikom svoga govora izlazio je iz vjerskih okvira i vjeru zlorabio u političke svrhe. Crkva je ustanova koja ima zadovoljavati vjernika i ne smije izlaziti iz crkvenih okvira. On je, naprotiv, crkvu pretvorio u političku tribinu s koje daje političke lekcije, potencirajući pitanja i probleme, u kojima su mjerodavni određeni državni forumi i organizacije.

Neprijatelj je ove zemlje tko napada ili niječe načela na kojima se temelji naš politički sustav: samoupravljanje, sloboda, nesvrstanost, bratstvo i jedinstvo. Ono je krvlju stečeno u narodnoj revoluciji, za koju je palo 1.700.000 žrtava.¹⁷⁴ Njihove nas kosti, razbacane širom zemlje,¹⁷⁵ pozivaju

172. *Sit venia comparationi*: Kard. Stepinac je govorio: "Amnestiju nikada neću prihvatiti, jer bi to značilo priznati krivnju, a ja u ovoj stvari nisam ništa kriv." Usp. BATELJA, nav. dj., 248.

173. Župski arhiv Svirče, *Ljetopis sviračke župe*, II, 64-65. Zahvaljujem na informaciji onodobnom sviračkom župniku prof. dr. Nikoli Bižaci, koji je u župskom ljetopisu opisao dotični Lozićev slučaj i svojemu opisu priložio spomenuti ciklostilizirani materijal.

174. Ukupni ratni gubici na području bivše Jugoslavije najvjerojatnije ne premašuju 947.000 žrtava. Jugokomunistički režim prijavio je izmišljeni broj od 1.700.000 žrtava, da bi dobio što veću ratnu odštetu. Usp. MUŽIĆ, n. dj. 60.

175. Vrhunac cinizma, svojstven komunistima, koji su svoje zločine pripisivali drugima: upravo su oni, primjerice, napunili jame, od kojih je samo u Jazovki kilometar kubični kostiju (sic!). Usp. GK 29 (1990), 27,2. - "Četnici i partizani, tijekom prošloga rata i poslije njega, objavljivali su fotografije vlastitih zločina pripisujući ih hrvatskoj vojsci." Usp. GK 31 (1992), 28,4. U Titovo se vrijeme u školskim udžbenicima učilo i to da su 'četnici inače zdrave narodne snage samo malo zaludene!' (Usp. GK 31(1992) 32, 11. - "Hrvatski komunisti su manjina i šutljivci koji nesvjesno pomažu četnike i velikosrpsku politiku." (Usp. GK 30

na zavjet da čuvamo bratstvo i jedinstvo naših naroda i narodnosti. Zapažena tendencija politizacije vjere i Crkve mora se suzbijati i neutralizirati organiziranom političkom akcijom. Toj zloporabi vjere u političke svrhe najbolje se mogu suprostaviti sami vjernici. Oni su, "pored ispoljavanja vjerskih osjećaja, duboko odani i privrženi svojoj zemlji, socijalizmu i samoupravljanju". Potenciranje tretirane problematike nema nikakve veze s vjerom ili nevjerom, jer vjernici u ostvarivanju socijalizma "nalaze mogućnosti unapređivanja svoga rada i života, uključujući i ostvarivanje vjerskih sloboda".

Nakon opisanoga Lozićeva istupa pojačan je nadzor nad sadržajem njegovih propovijedi.¹⁷⁶ Uza sve to, u njegovoj propovjedničkoj ostavštini (susljedno pisane propovijedi od 5. VII. 1987. do 21. I. 1990. g.)¹⁷⁷ često nailazimo na kritičko vrednovanje bezbožnog sustava i njegova pogubna utjecaja na vjernički život i djelovanje. Slijedimo u tom smislu zabilježene i izgovorene Lozićeve misli, ovdje povezane u cjelinu.

"Ljudi sjede na dvije stolice: gledaju i mjere da se ne bi zamjerali ni Bogu ni Božjim neprijateljima. Jednu ruku pružamo Bogu, drugu njegovim neprijateljima; u crkvi smo vjernici, a u kući, na ulici, na radnom mjestu vrlo često se ateistički vladamo; korak ide k Bogu, a dva koraka do njega... I tako se vrtimo u krugu; ne mičemo se, ne napredujemo: uvijek smo isti, a nismo dobri."

"Mnogi su se preplašili krsne obveze pa se stide svoga krštenja i kršćanstva. Previše je krštenih kukavica, a malo junaka. Koliki su i koliko puta radi trbuha, karijere, vlasti pogazili i svoje uvjerenje i svoju savjest, i prodali i dušu i svoga Boga, a da ne govorimo kako su radi toga bili spremni i drugoga zgaziti. - Čovjek često trguje vlastitom srećom, vlastitom sudbinom; trguje svojim Bogom, svojom dušom. Prodaje sve to - često za sitniš, za malu protuvrijednost. Loši smo trgovci, jer ne znamo ili ne želimo znati vrijednost onoga što prodajemo."

"Sv. Ivan Krstitelj čovjek je karaktera koji svoju glavu ne pregiba ni pred materijalnim interesom ni pred silom ni pred vlasti, nego samo pred Bogom. Uzor nama: mnogi smo trska, ljudi koji se okrećemo svakoj zastavi, sjedimo na dvije stolice, prodajemo svoju savjest. Koliki za tu prolaznu slavu ili karijeru ili ljudski obzir prema moćnicima prodaju i Boga i savjest?"

(1991) 49, 2.

176. Kako je sam tvrdio, bila mu je kontrolirana i pošta.

177. Zahvaljujem Lozićevu nasljedniku u Vrboskoj don Emilu Pavišiću, koji me upozorio na Lozićevu propovjedničku ostavštinu u vrbovačkoj župskoj kući te mi je bio ustupio na uvid i

"Svi oni koji su kroz povijest prihvaćali vjeru, kršćanstvo, misleći kako će iz vjere izvući korist, kako će im vjera pomoći da dođu do karijere, ugleda ili moći - ti su se razočarali i brzo su promijenili iskaznicu: namjesto krsnim listom počeli su mahati knjižicama druge ideje: crvenim ili nečim sličnim."

"Kad god su pojedini kršćani ili cijela Crkva živjeli dosljedno svoje kršćanstvo, bili su na ovaj ili onaj način razapinjani, pogrđeni, zlostavljani - od onih prvih progona za Nerona i ostalih rimskih careva pa sve do raznih diktatora, tirana, režima i partija modernog vremena. - Sjetite se milijuna mučenika - ubijeni su jer su bili drukčijeg uvjerenja nego vlastodršci. Staljinov komunizam i Hitlerov nacizam poubijali su milijune ljudi, jer se ti nisu uklopili u njihove ideologije. - Doduše, Krist je nakon patnje, na drugom svijetu obećao nagradu, ali to je neopipljivo, to mi ne vidimo. Puno je opipljivije kad te zbog vjere zatvaraju u zatvore, kad zbog vjere ne možeš naći zaposlenje, a djeca ti gladna, kad si zbog vjere građanin drugoga reda."

"Ako je Bog temelj svake građevine u svijetu, onda je pogotovu temelj društvene zgrade i u njoj osnovne građevine - obitelji. Izbaciti temelj te zgrade - Boga, znači: srušiti tu zgradu. - Ako je sam Bog jamac ljudskih prava i čovjekova dostojanstva, tada logika božićne poruke jedina ima svoj smisao; sve drukčije logike, jer nemaju te logičnosti o čovjeku, čine ljudsku egzistenciju besmislenom, počevši od logike Aristotelove pa sve do Marxove. - Posvuda nam zaglušiše uši govorima o humanizmu, o poštovanju ljudskih prava, o poštivanju sebe, savjesti, slobode. Ali redovito su to samo lijepe priče. Isti oni koji tako govore - čovjeka gaze, pogaze i pregaze - čovjeka i njegova prava. Istinski humanizam koji zaštićuje čovjeka evo nalazimo jedino kod Isusa Krista."

"Sjetimo se najvećeg zločina za čovječanstvo - a to je ateizam, koji niječe Boga, i tako otvara vrata Sotoni za bilo koje druge zločine.¹⁷⁸ Tolika mržnja na Boga koji je sama ljubav, što je drugo nego opsjednuće, kad se - i

proučavanje.

178. R. WURMBRAND, *Marx i davo*, Split 1991. U toj demonološkoj studiji prvi su put iznijeti dokumenti da je Marxu materijalizam bio maska iza koje se krio satanist, koji je aktivno sudjelovao u službi okultnih sila. Ključna poruka ukratko glasi: Most nad ponorom između kršćanstva i komunizma može biti sagrađen uz uvjet da marksisti napuste svojega učitelja koji je nadahnut Sotonom, pokaju se zbog svojih grijeha i počnu slijediti Isusa. - "Dokazano je da je i Marx bio član luciferijanske lože." MI, 16 (1992), 6,6. - Dr. T. Vereš, OP, jedan od naših najboljih poznavatelja Marxa i njegove misli i djela: "Zar nije upravo Marx zagovarao revolucionarno nasilje, dapače 'revolucionarni terorizam'? ... A grijeh ćemo počinili budemo li ga smatrali 'neodgovornim' za sve što je učinjeno u njegovo ime. ... Marx, daka-ko, nije mogao predvidjeti stvaranje konclogora u komunističkim društvima, ali oni su ipak logična posljedica njegova amoralnog revolucionarnog rješavanja klasne borbe." Usp. GK

kod nas, u našoj zemlji - vjernik svrstava u isti red kao kriminalci, drogeraši i sl. - Mnogi mrzitelji Boga i mučitelji ljudi hodali su i hodaju zemljom. I mislili su i misle da im nikada neće doći kraj. Bahato su pružali svoje šake prema Bogu i spuštali ih po leđima ljudi. Na dan suda Gospodin će ih odijeliti od pravednika: izabrali su na zemlji život bez Njega - imat će i vječnost bez Njega! - Po Kristovim riječima protivljenje Istini poznatoj grijeh je protiv Duha Svetoga koji se neće oprostiti ni na ovom ni na drugom svijetu. Iz ovoga slijedi da biti namjerni nevjernik znači snositi tešku odgovornost pred Bogom i pred savješću.“

”Kad god čovjek pokušava skinuti Boga s njegova prijestolja i sam zauzeti to prijestolje - uvijek će se naći na dnu bijede: uvijek će izgubiti sebe - izgubit će glavu i neće se moći izvući iz svoga stanja, makar se radilo o moralnom, političkom ili ekonomskom stanju. Kad god se zaboravi ili neće da se zna tko je stvoritelj a tko je stvorenje, uvijek nastaje nered na svim područjima. I još veća šteta zbog toga što se uvijek misli da je netko drugi kriv...“¹⁷⁹

”Sjetite se, vi stariji, koji ste pred 30-40 godina (napisano 1989. g., op. J. F.) sklapali brakove, krštavali djecu, tražili namještenje kao vjernici, koliko ste zbog toga bili gledani krivim okom. Kako su vam zabadali nož u srce svaki put, kad su se vaša imena s prijetnjom povlačila na raznim sjednicama, sastancima, zborovima itd. Vi ste tada bili spremni odgovoriti: 'Više se treba pokoravati Bogu nego ljudima.' Ali, to je u jednu ruku bilo sretno vrijeme za vašu vjeru, iako je bilo teško za život. Vaši su vam protivnici tada i nesvjesno ispitivali vašu vjernost Bogu i Crkvi. I vi ste uvijek znali koliko ste jaki i koliko vjerujete.“

”Svjedoci smo izgubljene vjere u kušnjama poratnih godina, kad je Crkva zbijena u kut, kad je postalo opasno biti javni vjernik, kad se teško zaposliti ako si vjernik, kad nećeš na položaj uza sve sposobnosti ako si vjernik - u tim trenucima nije lako vjerovati da je vrata paklena neće nadvladati i nije lako biti oduševljen takvom prezrenom Crkvom.“

29 (1990), 1,7.

179. Svaljivati krivnju na drugoga (= traženje neprijatelja) specifičnost je komunizma. S tim u svezi upravo je neshvatljivo što početkom 1989. g. nahodimo u zapisnicima gđinjskih partijskih sastanaka, naime da se treba obračunati "sa svima onima koji su nas doveli do ovoga". Budući da je Partija imala monopol, tko je drugi mogao dovesti Jugoslaviju do rasula? Tu se same od sebe nameću Isusove riječi, upravljene farizejima: "Da ste slijepi, ne biste imali

"U ovom našem društvu vrlo teško je odrediti zvanje koje nekoj osobi leži. Mnogi obavljaju poslove koje niti vole niti žele. To je uvjetovano ekonomskim stanjem, mogućnošću zaposlenja i sl. Ali, u normalnim prilikama i normalnim zemljama ljudi redovito biraju zvanja koja vole i u njima nalaze zadovoljstvo."

"Nažalost, i naš je hrvatski narod zadnjih desetljeća obolio od patološkog straha pred djecom. Toliki su se pobojali eksplozije života - djece, pa su doživjeli eksploziju umiranja: prazni domovi, napuštena ognjišta, opustjela domovina. Danas se pokušava rješavati taj problem: puno se govori o našem nacionalnom samouništenju. Ali lijepo reče jedan književnik: 'Domovini nisu potrebne mrtve riječi, nego živi sinovi, živa djeca'."

"Živimo u vremenu velike buke, galame, u vremenu poplave praznih riječi koje nam se sa svih strana upućuju. Mnogi nam prodavaju maglu, izmišljaju nove planove, predlažu brojne reforme. A uspjeh nikakav. A Josip je uzor kako se bez velike galame i bez puno riječi izvršuje plan u vlastitom i društvenom životu. - Što mislite, da su našu zemlju vodili od rata do danas pravi, ali pravi, vjernici, mjesto ateista - zar ne bi i zbog savjesti i zbog odgovornosti pred zagrobnim životom stvari tekle puno bolje?" (napisano u studenom 1989. g., op. J. F.).

U već spominjanim pozdravnim govorima, u prigodi biskupskih pohoda, Lozić se obraća biskupu koji dolazi *"kao učitelj Crkve pružiti nam zdrav nauk u ovom vremenu, kad se istina želi zamagliti; kad se, po riječima apostola Pavla, svim mogućim sredstvima nastoji uši odvratiti od istine a okrenuti ih k bajkama; kad se pod jakom propagandom mladim ljudima nude novi idoli u koje bi trebalo vjerovati i koje bi trebalo slijediti"*.

Nakon uvida u iznesene Lozićeve misli, bit će nam razumljivo kako su jugokomunistički vlastodršci ocijenili njegove službene nastupe. U već spominjanim materijalima (o njima je riječ u 6. poglavlju) OK SKH u Hvaru za ožujak i travanj 1988. g. o njegovu se propovijedanju kaže da je ono *"dosta ispolitizirano, veliča se hrvatstvo, okupljanje oko crkve u ovim kriznim vremenima, posebno intelektualaca, te apeliranje na mlade da se ne dozvoli da budu zavedeni"*.

Ako je Lozić tako beskompromisno i neustrašivo nastupao za trajanja jugokomunističkog monopola u Hrvatskoj, shvatljivo nam je da je *a fortiori* tako nastavio i nakon njegova prestanka, u prosincu 1989. g. Za taj povijes-

ni Božić, javno proslavljen nakon više desetljeća, izrekao je propovijed, na svršetku koje je zaželio neka Novorođeni "prosvijetli one koji sjede u tminama u našem Hrvatskom narodu". Aludirao je na rumunjskoga komunističkog diktatora N. Ceausescua, koji je pogubljen upravo na taj dan: "Ako se Boga ne priznaje Ocem, onda ljudi nisu braća, nego je čovjek čovjeku vuk, pa se lako dolazi u situaciju da se radi spasavanja ideologije može mitraljezima poubijati na tisuće nevinih ljudi."

Iz Lozićeve propovijedi na njegov zadnji ovozemaljski Božić 1989. g. navest ćemo nekoliko rečenica kojima obrazlaže zašto je Božić desetljećima bio zapostavljen te stjeran u privatnost crkvenih zidova i vjermičkih domova: "Što mislite, zašto je kroz 40 godina ropstva pod jednom totalitarnom ideologijom Božić bio ignoriran, zabranjivan, gažen? Ma ne zato što bi bogovima te ideologije smetali pučki običaji i folklor, makar bili i vjerski obojani. Ne, braćo moja! Da su oni bili uvjereni kako je Božić samo to, ne bi ga nikada gazili. Ali, oni su i sami bili uvjereni da je Božić poruka koja ne dopušta da se zemaljski bogovi dižu iznad Boga jedinoga i pravoga; Božić je poruka koja ne dopušta da mogu postojati zemaljski bogovi, koji će svoje bogovanje graditi penjući se po leđima drugih; Božić je poruka koja zahtijeva da se i oni na vlasti odnose prema podložnicima kao braća i da svoje međusobne odnose demokratski rješavaju. A jer to nije dopuštala totalitarna ideologija - zato se Božić gazio i odbacivao."

Mjesec dana nakon Božića, u siječnju 1990. g., očitovala se Lozićeve opaka bolest. Time je prestala njegova župnička služba, a s njom i propovijedanje. Vrijeme do smrti 12. VIII. 1990. g. proveo je na liječenju u zdravstvenim ustanovama i na kućnoj njezi.

Lozićevi načelni stavovi u obrani vjere, morala i domoljublja nisu ostali samo na riječima, što je onda značilo veliku hrabrost i neustrašivost, nego su se očitovali i na djelu. U potkrepu te tvrdnje navodim sljedeći primjer. Bio sam nazočan kad je Lozić nama, svojim kolegama, pripovijedao kako su 1. V. jedne od 1980-ih godina pojedini vrbovački komunisti samoinicijativno na mjesnoj crkvi-tvrđavi¹⁸⁰ izvjesili crvenu komunističku zastavu (sa zvijezdom petokrakom, srpom i čekićem te natpisom "Proleterii svih zemalja ujedinite se"), što im nisu odobrili ni nadređeni iz OK SKH Hvar. Lozić je

grijeha. No vi govorite: 'Vidimo', pa grijeh vaš ostaje" (Iv 19, 41).

180. Velebna građevina (nije župska crkva) iz 16. st. Slična joj je jedna crkva-tvrđava u Francuskoj. Usp. N. DUBOKOVIĆ NADALINI, *Crkva-tvrđava u Vrboškoj*, u: *Zapisi o*

zahtijevao da se skine ta stranačka zastava, uz napomenu da se na crkvenoj zgradi može istaknuti samo nacionalna hrvatska zastava!

Zaključujući ovo izlaganje, poslužit ću se riječima urdnika ove revije, kojima je u njezinu uvodniku svojedobno predstavio moju studiju o Loziću kao gđinjsko-bogomoljskom župniku.¹⁸¹ U odužem tekstu, uz ostalo, napisao je kako je Lozić "izgorio radeći za Crkvu u 'malom mistu' zaraženim primitivizmom seoskih glavešina i oportunistom običnih ljudi". Među desecima pisama, primljenih na ime spomenute moje studije o Loziću, izdva-jam riječi iz pisma jednoga akademika: "Stječem dojam da ono što je pokojni don Lozić radio, radio je u okviru dobroga svećenika, kojemu nažalost vre-menske prilike s boljševizmom na vlasti nisu odgovarale, nego su takve svećenike činile herojima, ali u okvirima svojega djelovanja koje ne treba poistovjetiti sa svetošću, što Vi i niste učinili. Naime, sve treba relativizira-ti."

Za jugokomunističko razdoblje, u kojemu se odvijala Lozićeva svećenička služba, jedan gđinjski iseljenik točno primjećuje da su to bila "teška vremena, vremena nesnošljivosti, duhovnog a i drugog nasilja, koje su ljudi kao on osjećali kao nepravdu". Uz već objelodanjene tekstove pos-većene Loziću¹⁸² i ovo će poglavlje doprinijeti da javnost, poglavito svećenička, još bolje upozna (kako mi se u pismu izrazio jedan njegov kole-ga) "nepoznate staze života i rada dragog nam Lozića - na diku rodbini, župi i biskupiji, prijateljima i braći svećenicima na uzor".

8. Domoljublje i antikomunizam Veljka Ćurina (1925.)

Premda vjerska i nacionalna prošlost hrvatskih svjetovnjaka (ovdje u smislu: nesvećenika), gledano u cjelini, nije bez ljage - za razliku od naj-većeg dijela hrvatskog svećenstva, kako je utvrđeno u prethodnom poglavlju - to nipošto ne znači da među njima nije bilo časnih iznimaka. Naprotiv, lijepi je broj takvih, za koje zbog njihova nepomirljiva stava prema jugo-

zavičaju, II, Jelsa 1970, 48-60.

181. Kao u bilj. 86.

182. Isto kao u bilj. 45. i još: J. FRANULIĆ, *Iz propovjedničke ostavštine don Iva Lozića*, u:

komunističkom sustavu jednostavno nije bilo mjesta u proslavljenoj im domovini. Nazvani u bivšem režimu "političkim emigrantima", izabrali su prisilan boravak u tuđini, gdje njihovo djelovanje nije ostalo nezapaženo.

"Mi smo govorili i pisali po svijetu" - piše mi Veljko Ćurin - "kad je Hrvatska bila mûkom ušutkana. To je jedino što smo joj mogli dati. Čuvali smo vatru, vjeru i neugasivu nadu da će i za nas isteći sunce." Sve te donekdavne "političke emigrante" - među koje se zasluženno ubraja hrvatski književnik i aktivni katolički svjetovnjak Veljko Ćurin - rese zajedno domoljublje i antikomunizam. To je u njihovim životima i sudbinama nedjeljivo povezano,¹⁸³ što predstavlja jedan oblik crkvenog djelovanja. Oni su upravo zbog svojega domoljublja žrtve komunizma (znakovito je kako Marx nije podnosio Hrvate te se o njima pogrдно i prezirno izražavao!).¹⁸⁴

Veljko Ćurin rodio se u Gdinju na Hvaru 17. XI. 1925. g. Živio je u Splitu, gdje je pohađao gimnaziju i trgovačku akademiju. U nakani da u Francuskoj studira novinarstvo omeo ga je II. svjetski rat koji je, kako sam kaže, odlučio njegovim životom kao i drugima u ono doba. Kao član Omladine HSS mobiliziran je u partizane nakon kapitulacije Italije 1943. g. Najprije je radio u uredima Komande mjesta Bogomolje na Hvaru i Vojne komande u Kninu. Zatim je aktivno sudjelovao u borbi kao vojnik, a određeno vrijeme bio je na dužnosti najmlađega ratnog dopisnika. Dočekavši 1945. g. svršetak ratnih operacija u Istri, napustio je domovinu te boravio u Italiji i Njemačkoj do 1948. g., kad je otišao u Argentinu (Buenos Aires). U Auckland na Novom Zelandu, gdje živi i danas, preselio se 1956. g. Radio je kao knjigovođa, zatim do umirovljenja kao ravnatelj administracije u većemu trgovačkom poduzeću.

Kako me izvješćuje svećenik splitsko-makarske nadbiskupije don Ante Klarić, hrvatski dušobrižnik u Aucklandu, Ćurin je praktičan vjernik, koji se rado odazove Klarićevoj molbi za pojedine javne nastupe u crkvi. Tako je, primjerice, svoju crticu "U Hrvatskoj se je noćas rodio Isus" čitao u dupkom punoj crkvi na polnoćnoj i dnevnoj božićnoj misi 1991. g. Na Mali Uskrs iste godine upoznao je sudionike bogoslužja sa sadržajem svojega

Služba Božja, 32 (1992), 1,43-59.

183. Dr. Juraj Jerković (rođen 1926. g. u Zastrazišćima na Hvaru), umirovljeni sveuč. prof. u SAD, emigrirao je 1956. g. zbog pritiska da postane špijunom u onodobnom sustavu. Na osnovi njegovih izjava sve je podrobno opisano u: *Nova Matica, Iseljenički kalendar* 1991, 89-92. - Jedan otočanin, crkveni pjevač, ovakvim se obrazloženjem odupro nastojanjima komunista da postane njihov doušnik: "Nadgledati svećenika može samo onaj tko ima više škole nego on, a ne ja s dva razreda pučke škole!"

sažalnog pisma, upućenoga obitelji prvomučenika u ratu nametnutu Hrvatskoj, redarstvenika Josipa Jovića, koji "je postao još jedna neugasiva iskra u velikom ognju hrvatske stoljetne borbe za samoodređenje, samobitnost i državnost".

S Klarićem je vodio svečanost otvaranja novoizgrađenoga Hrvatskog katoličkog centra. Na tom slavlju, kojemu je pribivao i tamošnji biskup, nakon Klarića održao je govor i Ćurin. Za tu prigodu odrecitiran je njegov engleski prijevod pjesme s. Marije Petričević "Majko Hrvata". U povodu prve hrvatske krizme u Aucklandu svršetkom 1989. g. izveden je Ćurinov recital s tematikom iz domovinske vjerske i nacionalne prošlosti "Molitva",¹⁸⁵ koji se zaključuje vapajem da izdržimo na putu vjerskog i narodnog održanja do vječnog spasa. Ćurinov engleski prijevod toga recitala bio je darovan biskupu i podijeljen puku.

Svoju suprugu Eugeniju (rođena u Sarajevu i u iseljeništvu od djetinje dobi) Veljko je upoznao u crkvi, prve nedjelje nakon dolaska u Novi Zeland. Za nju, koja gotovo svagdano pohađa crkvu, Veljko je napisao da mu je njezino "duboko kršćanstvo mjera u nesigurnostima".

Ćurinovo domoljublje - i s tim u svezi njegov antikomunizam - upoznat ćemo doslovce navodeći ili parafrazirajući njegove riječi iz pisama koja mi je uputio u protekle dvije godine. Tada sam se, naime, prvi put susreo s njegovim imenom i tekstom, u kojemu je opisao kako su novozelandski Hrvati proslavili Dan hrvatske državnosti 30. V. 1990.g.¹⁸⁶

Razumljivo je da Ćurin svoju sudbinu smatra teškom, jer nije išao, što no riječ, "trbuhom za kruhom". Takvi su tražili bolji život i, za razliku od političkih izbjeglica, povremeno se vraćali u domovinu. Svjestan je da nitko ne može doživljavati svoju zemlju kao oni kojima je nasilno oduzeta. Oni o njoj sanjaju i pišu pa ona konačno postaje neka druga, zamišljena, idealizirana stvarnost. Makar su se izmijenila desetljeća, nikad nije posumnjao da će bolji dani svanuti i hrvatskom narodu. Ostvarenje toga sna nije za njega bez određene tuge, jer je za njih starije nacionalno oslobođenje došlo kasno, nakon što smo zauvijek, nepovratno i nedokandivo, izgubili velik dio života: "Čitava jedna prošlost, koju smo živjeli i nadživjeli, mi ovdje i vi tamo, bila je potpuno uzaludna, nepotrebna i zato, oduzimanjem svih ljudskih vrednota, do krajnosti tragična i okrutna."

184. T. VEREŠ, n.dj., 61.

185. Objelodanjeno u: *Hrvatska revija*, 40 (1990), 4, 684-689.

Uza sve te osobne prikraćenosti, zadovoljstvo je što je narod napokon potekao u smjeru koji će mu konačno izvući noge iz dosadašnje balkanske baruštine. Močvara je to u kojoj se guše sve vrijednosti. Nažalost, taj je mentalitet imao dosta vremena da svojim utjecajem podari nama dotad strane zle sklonosti. Ovaj put narod neće popustiti i kleknuti, jer bi tada naš poraz zasjenio i Bleiburg te svu našu dugu i tegobnu prošlost. U nametnutom ratu Hrvati iskupljuju svoju pogrešnu prošlost i mnogi teški grijeh, učinjen u ime jedne od najvećih ljudskih laži (=jugokomunizam), s dosad neviđenim užasima.

Što je, tijekom II. svjetskog rata, više promatrao taj obećavani "novi svijet" u izgradnji, sve je manje vjerovao u njegovo ostvarenje. Bila je to zapravo velika laž o poštenu društvenu koje će nam pobjedom darovati mir. Od vremena kad je nasilno mobiliziran u partizane ostao je nepomirljiv prema takvoj ideologiji. Proživio je i nadživio puno toga, ali se kroz cijelo vrijeme njegova vojništva nisu mijenjale njegove "karakteristike". One su, u konkretnim okolnostima, bile tako slabe da tu za nj nije bilo budućnosti. Čudi se tako naopakim stavovima po kojima je trebalo ubijati, činiti zlo, špijunirati, izravno i neizravno raditi protiv interesa svojega hrvatskog naroda. Tada bi njegove "karakteristike" bile svijetle, vrijedne i pohvalne. Svako neprihvatanje i otpor takvu svijetu izazivao je kaznu.

Sudjelujući u ratnim operacijama, došao je i do Širokoga Brijega. Bio je blizu crkve i svjedok je da fratri nisu pucali sa zvonika, kako je to desetljećima prikazivala protukatolička i protuhrvatska promičba. Tu je "pukla gnjevna srpsko-komunistička mržnja na čvrst hrvatski korijen, koji je priječio njihov prodor u našu domovinu. Zato je trebalo pobiti hrvatske fratre." ¹⁸⁷ Za partizanski ulazak u Istru kaže da je to "jedini vrijedan čin komu-

186. *Glasnik Hrvatske demokratske zajednice*, br.13 od 28.VI.1990, 52.

187. U izvješću britanskog izaslanstva u Vatikanu, upućenu britanskom ministarstvu vanjskih poslova 11. V. 1945. godine, s tim u svezi nahodimo ovo: "Partizanska jedinica koja je upala u samostan, poharala ga je i pobila sve one koji su bili u svećeničkoj odori. ... Da bi se smirilo veliko uzbuđenje naroda zbog ovog pokolja, partizani su proširili glas kako su franjevci poginuli u bici, boreći se puškama i mitraljezima. Jasno je da je to besramna laž; dovoljno je naglasiti kako su franjevci poginuli 8. II. 1945., više od 10 sati nakon završetka bitke, i kako većina ubijenih nije bila u samostanu dok je trajala borba." *Usp. Danas* br.487 od 18. VI. 1991, 65. - Pastirsko pismo katoličkih biskupa Jugoslavije od 20. IX. 1945. godine sadrži i ovo: "U franjevačkom samostanu na Širokom Brijegu poubijani su bez sudskog postupka svi franjevci, koji su se tamo nalazili - njih 28 na broju - premda nitko od njih nije uzeo ni puške u ruke, a kamoli se borio protiv narodnooslobodilačke vojske - kako ih se lažno optuživalo - i premda su gotovo svi bili poznati kao protivnici fašističke ideologije." *Usp.*

nističkog rata“. Bijegom u Pulu - tada pod engleskim nadzorom - u ne-navršenoj 20. godini života napustio je domovinu. Bio je veseo i žalostan, ali zadovoljan i ponosan, jer je znao i uspio - uza sve mogućnosti što su mu se pružale - očuvati ono ljudsko, veće i vrednije.

Kao partizan uvijek je odbijao svaki pokušaj da ga uvuku u komunističku partiju ”jer su Hrvati u njoj mogli graditi svoju budućnost samo satiranjem svoga hrvatskog naroda i potpunim pokoravanjem srpskom prvenstvu. Da su se hrvatski komunisti borili za slobodnu Hrvatsku imali bi poštovanje, kad u tomu i ne bi uspjeli. Ovako, njihova užasna politika i krvava borba, dokle nas je dovela? Od svih grijeha Hrvatske komunističke partije najveći i neoprostivi je njihovo potpuno podvrgavanje Komunističkoj partiji Jugoslavije kroz gotovo cijelo njezino postojanje. Oni su svojim političkim radom i djelovanjem u prvoj Jugoslaviji i partizanskim ratom sagradili ovu zadnju Jugoslaviju, koja nažalost po naš hrvatski narod nije mogla završiti drukčije nego ovako u česmama krvi. Da je naša Komunistička partija Hrvatske bila zaista to, naime hrvatska i da je njezina politika i borba, osim klasne, bila vođena i hrvatskim nacionalnim interesima, danas bi možda sve bilo bolje i drukčije.“

Ćurinova pisana riječ, s odlikama domoljublje i antikomunizma, donijela mu je od projugoslavenski orijentiranih Hrvata u Novom Zelandu epitet ”ustaše“. Po njegovim riječima, hrvatski iseljenici u Aucklandu bili su ”najgori primjer protuhrvatskog osjećaja“. Negacija svega hrvatskog ondje je donedavno bila jedinstvena i potpuna pa je Ćurin s petnaestak ”neprijateljskih“ Hrvata bio kao bijela vrana između dvadesetak tisuća ”Jugoslavena“. Preko Jugoslavenskog centra i ondje je beogradska politika dijelila Hrvate. U takvim je okolnostima svako nastojanje afirmacije hrvatske narodnosti bio Sizifov posao.

Zbog političkih nazora Ćurin je bio na crnoj beogradskoj listi ”narodnih neprijatelja“, što je neizbježno, jer se radilo o bjeguncu iz Jugoslavije i komunizma. Makar je takav svoj tretman u jugokomunističkom sustavu uvijek pretpostavljao, o njemu se osvjedočio tek nakon uspostave

MUŽIĆ, n. dj., 164. - O neimenovanom ubojici širokobrijeških franjevaca mogli smo pročitati slijedeće: ”Otkada je ubio franjevce u samostanu na Širokom Brijegu, otada više ne može oka sklopiti. ... I otada mu je ta stravična slika stalno pred očima i ne da mu mira. U početku se trudio da zaboravi i da zaspi, no sada vidi da mu je trud uzaludan. Otada su

hrvatske demokracije. Drži kako je bolje da o tomu nije ništa pouzdano znao, jer bi mu tada težak život prognanika bio još teži. Takva kvalifikacija nije bila nimalo bezazlena, jer je jugokomunistička tajna policija likvidirala po Europi - kako piše - 80 hrvatskih rodoljuba. Zaključuje da je on izbjegao takav svršetak, jer je valjda bio daleko, na kraju svijeta, naime u Novom Zelandu.

Premda osobno nije ni za kakvu osvetu zbog zala učinjenih u bliskoj ili daljnjoj prošlosti, zastupa da bismo mi danas ipak morali znati što su pojedini prodani Hrvati bili i što su radili "kad je Hrvatima najteže bilo i kad smo gotovo bili pred potpunim narodnim uništenjem". Zločince bi trebalo dovesti pred sud pa makar ih poslije pustili na slobodu s najtežom presudom: neka sami sebe kažnjavaju probuđenom savješću. Budući da se ne može spoznati dokle bi sve moglo dovesti, možda je najbolje, zaključuje on, sve prepustiti Bogu i savjesti.¹⁸⁸

U nastavku će biti prikazan Ćurinov angažman u nacionalnom osvješćivanju odnarođenih novozelandskih Hrvata i uopće o njegovoj aktivnosti u svezi s osamostaljivanjem hrvatske države. To su, kako se sam izrazio, njegove "male mrvice našem velikom narodnom kolaču".

U jesen 1991. g., na dan kad su aucklandski "Jugoslaveni" imali održati svoju godišnju zabavu, na središnjemu gradskom trgu kao glavni govornik predvodio je javni prosvjed oko 500 već osviještenih Hrvata protiv nametnutoga rata u Hrvatskoj. Rezultat je toga skupa bio da se jugozabava nije održala pa je taj prvi hrvatski javni nastup ujedno bio početak umiranja jugoslavenstva u Novom Zelandu.

Od tada se još više intenzivira njegova protujugoslavenska i prohrvatska djelatnost koja ispunja sve njegovo slobodno vrijeme. U nastojanju oko međunarodnog priznanja Hrvatske pisao je predsjedniku novozelandske

njegove noći pakao iz kojega ne vidi izlaza." Usp. GK, 29 (1990), 31, 8.

188. O istoj problematici u bivšem SSSR-u ovako se nedavno izrazio veliki ruski književnik A. I. Solženjicim: "Kod nas je vrlo popularan slogan: nećemo organizirati -lov na vještice-. Takvi smo mi: širokogrudni, svima sve opraštamo. Međutim, mi moramo očistiti našu prošlost, moramo se osloboditi prljave prošlosti. Ne treba nikakav -lov- već javno pokajanje. Ne govorim o onima koji su rezali glave, o onima koji su pucali u zatiljak u podrumima: oni zaslužuju samo suđenje. Govorim o onima koji su sjedili na sjednicama partije, koji su glasovanjem odobrivali svaku vrst nasilja - izbacivanje čovjeka iz kuće, stana, slanje na prisilni rad ... Neka istupe, neka se ispovijedaju: -Shvaćam svoju krivnju, shvaćam da sam glasovao za nepravednu stvar, znao sam da je sve lažno, ali pustio sam da se stvari događaju- ... Ako naša mladost bude vidjela da treba da se mora javno odgovarati i pocrvenjeti zbog vlastitih nepravdi, mislit će da se možda isplati živjeti pošteno. U protivnome

